

LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO NR. I-1491 2, 17, 25, 27, 35, 37, 39, 46, 47, 51, 90 ir 92 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS PIRKIMŲ, ATLIEKAMŲ VANDENTVARKOS, ENERGETIKOS, TRANSPORTO AR PAŠTO PASLAUGŲ SRITIES PERKANČIŪJŲ SUBJEKTŲ, ĮSTATYMO NR. XIII-328 2, 29, 37, 39, 48, 50, 52, 98 ir 100 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ, ATLIEKAMŲ GYNYBOS IR SAUGUMO SRITYJE, ĮSTATYMO NR. XI-1491 4, 6, 17, 24, 34, 40 ir 44 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 2, 17, 25, 27, 35, 37, 39, 46, 47, 51, 90 ir 92 straipsnių pakeitimo, Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo Nr. XIII-328 22, 29, 37, 39, 48, 50, 52, 98 ir 100 straipsnių pakeitimo ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo Nr. XI-1491 44, 6, 17, 24, 34, 40, 44 ir 54 straipsnių pakeitimo (toliau – Įstatymų projektai) rengimą paskatino būtinybė papildyti viešųjų pirkimų procedūras reglamentuojančius teisės aktus kriterijais, kurie leistų valdyti rizikas, kylančias nacionaliniam saugumui dėl nesaugių (nepatikimų) informacinių technologijų naudojimo nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbiose įmonėse, gynybos srityje veikiančiose organizacijose, ypatingos svarbos informacinėse infrastruktūrose (toliau – YSII) ir Saugiojo valstybinio duomenų perdavimo tinklo (toliau – Saugusis tinklas) naudotojose (toliau kartu – saugumui svarbios perkančiosios organizacijos).

Įstatymų projektai parengti įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos¹ 238.1 papunktyje nurodytą siekį užtikrinti, kad valstybės institucijose ir nacionalinio saugumo požiūriu svarbiose sektoriuose, įskaitant 5G infrastruktūrą, nebūtų naudojamos nepatikimų gamintojų technologijos ir įranga, bei Nacionalinio saugumo strategijos² uždavinį užtikrinti, kad YSII bei valstybės informaciniuose ištekliuose būtų naudojama tik patikimų gamintojų įranga.

Šiuos viešųjų pirkimų ir saugumo aspektus kaip probleminius ir reikalaujančius pokyčių yra pabrėžusi ir Europos Komisija Direktyvos (ES) pasiūlyme dėl tinklų ir informacinių sistemų kibernetinio saugumo (pakeisiantis šiuo metu galiojančią Direktyvą 2016/1148³), kuris ragina viešųjų pirkimų procesuose nustatyti kibernetinio saugumo reikalavimus informacijos ir ryšių technologijų prekėms ir paslaugoms.

Įstatymų projektais siekiama spręsti esminę problemą – valdyti rizikas, kylančias nacionaliniam saugumui dėl nesaugių (nepatikimų) informacinių technologijų naudojimo nacionaliniam saugumui svarbioje elektroninių ryšių infrastruktūroje. Įstatymų projektų tikslo siekiama, pirma, nustatant kriterijus ir sąlygas, pagal kuriuos saugumui svarbios perkančiosios organizacijos turėtų prievolę šalinti nepatikimos įrangos ar paslaugų pasiūlymus, ir, antra, praplečiant perkančiųjų organizacijų, kurios turėtų tikrinti įrangos ir paslaugų patikimumą, sąrašą.

¹ 2020 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“.

² Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. gruodžio 16 d. nutarimo Nr. XIV-795 redakcija.

³ 2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/1148 dėl priemonių aukštam bendram tinklų ir informacinių sistemų saugumo lygiui visoje Sąjungoje užtikrinti.

Įstatymų projektuose nurodytiems tikslams pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti priemonės pasirinktos sistemiškai, įvertinus jų proporcingumą, t. y. priemonių tikslingumą, būtinumą, šiomis priemonėmis nebus padaryta neproporcinga žala, palyginti su galima žala nacionalinio saugumo interesams.

Įstatymų projektuose nustatytos priemonės yra tikslingos, nes jos yra pakankamos ir tinkamos. Įstatymų projektuose nustatytas tikslas bus pasiektas, nes neleidžiant pirkimuose dalyvauti tiekėjams, kurie yra iš Lietuvos valstybei grėsmę keliančių valstybių, patys svarbiausi Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui subjektai galės efektyviai kontroliuoti įsigyjamų prekių ir jas tiekiančių subjektų kilmę bei įsitikinti tiekimo grandinės patikimumu. Tai savo ruožtu leis pasiekti tikslą, kad nacionaliniam saugumui svarbiose institucijose, įstaigose ar įmonėse nebus naudojamos riziką kibernetiniam saugumui keliančios prekės ar paslaugos, ir tai sumažins šiuose sektoriuose galimų kibernetinių incidentų kiekį bei didins šių institucijų atsparumą kibernetinėms grėsmėms. Kibernetinio saugumo stiprinimo ir nepatikimos įrangos eliminavimo iš svarbiausios valstybės informacinės infrastruktūros yra siekiama nuosekliai ir sistemiškai. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 69 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas užtikrina, kad vykdant elektroninių ryšių veiklą nebus naudojama saugumo riziką kelianti aparatūra, įrenginiai ir (arba) programinė įranga, o Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 4 straipsnio 13 dalyje nurodoma, kad vienas iš sandorio neatitikties nacionalinio saugumo interesams kriterijų yra galimybė nepatikimai sandorio šaliai gauti prieigą prie YSII.

Įstatymų projektuose nurodytos priemonės yra būtinos, nes neviršija to, kas nustatyta tikslui pasiekti. Pirma, nustatomi apribojimai dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose išimtinai susiję su siekiu apsaugoti tik pačių svarbiausių perkančiųjų organizacijų informacinę infrastruktūrą. Dėl šios priežasties nustatyti reikalavimai taikomi ne visoms, o tik toms perkančiosioms organizacijoms, kurių informacinėse ar ryšių sistemose įvykę kibernetiniai incidentai gali sukelti didžiausią žalą nacionalinio saugumo interesams. Antra, priemonės taikomos ne visiems pirkimo objektams, o tik tiems, kuriuos naudojant gali būti sukuriama perkančiosios organizacijos pažeidžiamumas ir galimybė kilti kibernetinėms grėsmėms. Pirkimo objektai atrenkami įvertinus technologines rizikas, ar konkrečios kategorijos prekės ir paslaugos galėtų, jei būtų įsigytos iš nepatikimo šaltinio, sukelti riziką, kad tai bus išnaudojama priešišku valstybių. Trečia, priemonės taikomos ne bet kokių valstybių ar teritorijų tiekėjams, o tik tų, kurios kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Pažymėtina, kad valstybių, kurių tiekėjai būtų laikomi nepatikimais, sąrašas sudaromas remiantis 2021 m. gruodžio 16 d. atnaujinta Nacionalinio saugumo strategija, kurioje aukščiausia įstatymų leidžiamosios valdžios institucija yra nedviprasmiškai deklaravusi Lietuvos saugumo situaciją, grėsmes ir valstybes, kurios tą grėsmę sukelia. Visų šių trijų aplinkybių visuma rodo, kad išlaikomas būtinumo kriterijus ir apribojimai nustatomi tik tiek, kiek būtina įstatymų nustatytam tikslui pasiekti, o mažiau ribojančios priemonės yra neįmanomos.

Galiausiai šiomis priemonėmis nebus sukuriamas neproporcinga žala, palyginti su galima žala nacionalinio saugumo interesams. Nors siūlomais įstatymų pakeitimais ir bus apribojama asmenų iš keleto grėsmę keliančių valstybių teisė dalyvauti tam tikruose viešuosiuose pirkimuose, taip bus išvengiama didelio masto žalos, kuri galėtų kilti, jei kibernetinio saugumo spragos, sukurtos naudojant nepatikimą įrangą ar paslaugas, būtų išnaudojamos priešišku valstybių. Kibernetiniai incidentai pačiose svarbiausiose ryšių ar informacinėse sistemose (gynybos institucijų, strateginės reikšmės įmonių, Saugiojo tinklo naudotojų, YSII valdytojų) gali sutrikdyti pagrindinių valstybės funkcijų vykdymą. Konstitucinis Teismas (2021 m. kovo 4 d. nutarimas) yra išaiškinęs, kad nacionalinis saugumas yra pirmaeilis ir gyvybinis valstybės interesas ir valstybė konstituciškai

svarbiam tikslui užtikrinti valstybės ir visuomenės saugumą privalo nustatyti specialų teisinį reguliavimą valstybės ir visuomenės saugumui svarbiems ūkio sektoriams, be kita ko, specialius reikalavimus (sąlygas) ūkinei veiklai siekiant išvengti grėsmės valstybės ar visuomenės saugumui. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad Įstatymų projektų tikslas yra svarbesnis nei grėsmę keliančių valstybių ūkio subjektų verslo interesai.

Atsižvelgiant į karinius veiksmus Ukrainoje ir į tai, kad šiandieninė situacija kelia ypatingą grėsmę Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo interesams, Įstatymų projektai papildyti nuostatomis, leidžiančiomis perkančiosioms organizacijoms ir perkantiesiems subjektams lanksčiau priimti sprendimus dėl pasiūlymų atmetimo ir sutarčių nutraukimo, kai to reikia siekiant sumažinti grėsmę nacionaliniam saugumui.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus rengė Krašto apsaugos ministerijos Kibernetinio saugumo ir informacinių technologijų politikos grupės (grupės vadovas Jonas Skardinskas, tel. 8 706 80 800, el. p. jonas.skardinskas@kam.lt) patarėjas mjr. Miroslavas Tribockis (tel. 8 706 80 813, el. p. miroslavas.tribockis@kam.lt) ir Krašto apsaugos ministerijos Teisės departamento (direktorė Judita Nagienė, tel. (8 5) 273 5545, el. p. judita.nagiene@kam.lt) Teisės taikymo ir atstovavimo skyriaus (skyriaus vedėjas Sergejus Montvila, tel. (8 5) 273 5676, el. p. sergejus.montvila@kam.lt) vyriausiasis specialistas Henrikas Valentukevičius (tel. (8 5) 265 7547, el. p. henrikas.valentukevicius@kam.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

3.1. Dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų ir Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymų

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 27 straipsnio 5 dalies ir Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymo 39 straipsnio 5 dalies nuostatos sudaro sąlygas YSII valdytojui, rengiantis pirkimui ir siekiant įvertinti, ar pirkimas susijęs su nacionaliniu saugumu, kreiptis į Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministeriją (toliau – KAM) su prašymu pateikti motyvuotą rekomendaciją dėl sutarties vykdymo metu galinčių kilti technologinių rizikų, susijusių su YSII, ir reikalavimų, susijusių su nacionaliniu saugumu, nustatymo pirkimo dokumentuose tikslingumo (toliau – Rekomendacija).

Pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 17 straipsnio 5 dalį ir Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo 29 straipsnio 5 dalį tik perkančioji organizacija ar perkantysis subjektas, veikiantis gynybos srityje arba srityse, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, atlikdamas su nacionaliniu saugumu susijusių prekių, paslaugų ar darbų pirkimus, įvertina visus galinčius kelti grėsmę nacionalinio saugumo interesams rizikos veiksnius ir sprendžia, ar šiuose pirkimuose gali dalyvauti tiekėjai ir subtiekJėjai, kurie nėra registruoti (jeigu tiekėjas ar subtiekJėjas yra fizinis asmuo – nuolat gyvenantis) Europos Sąjungos valstybėje narėje, Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos valstybėje narėje ar valstybėje, pasirašiusioje šio straipsnio 4 dalyje nurodytus tarptautinius susitarimus.

Šių įstatymų nuostatos nepakankamos, kadangi minimo reguliavimo kontekste dalyvauja tik YSII valdytojai ir dalis nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių (valdančių YSII), nėra aiškiai nustatytas YSII įrangos ir paslaugų sąrašas, kuris būtų siejamas su technologinėmis rizikomis, YSII valdytojui ir kitoms perkančiosioms organizacijoms minimų įstatymų kontekste nesudaromos sąlygos taikyti aiškaus kriterijaus, draudžiančio pirkimo procese dalyvauti nepatikimiems tiekėjams ir gamintojams, taip pat YSII valdytojas privalo kreiptis į KAM dėl Rekomendacijos, kuri išduodama per 15 d. d., ir toks kreipimasis pailgina pirkimų procesą. Kitos perkančiosios organizacijos ar perkantieji subjektai neturi jokio teisinio pagrindo nesudaryti sutarties ar ją nutraukti, kai tiekėjas, subtiekęjas ar ūkio subjektai, kurių pajėgumais yra remiamasi, patys ar juos kontroliuojantys asmenys, ar tiekėjo siūlomos prekės ar paslaugos yra iš priešišku valstybių, netgi tuo atveju, kai dėl tokių valstybių veiksmų yra paskelbta mobilizacija, nepaprastoji padėtis ar vyksta karas.

3.2. Dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad perkančioji organizacija turi teisę neleisti pirkimuose dalyvauti tiekėjams (juridiniams asmenims), kurie nėra registruoti valstybėje narėje (Europos Sąjungos valstybėje narėje), ir tiekėjams (fiziniams asmenims), kurie nėra deklaruojantys gyvenamosios vietos valstybėje narėje (Europos Sąjungos valstybėje narėje), ar neleisti tiekėjams pasitelkti tokių subrangovų, prekių subtiekių, paslaugų subteikių. Šiomis nuostatomis nėra aiškiai nustatoma, iš kokių trečiųjų šalių tiekėjai ir jų subtiekjai gali būti eliminuojami, taip pat sąrašas neapima ir juos kontroliuojančių asmenų.

Viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo 34 straipsnio 2 dalies 5 punktas nustato, kad tiekėjas turi būti šalinamas iš pirkimo, jei yra įrodymų (įskaitant atvejus, kai šie įrodymai susiję su tiekėjo struktūra (valdymu, akcininkais) ar jo tiekiamų prekių, įrangos ypatybėmis), patvirtinančių, kad tiekėjas nėra patikimas ir kelia pavojų nacionaliniam ar kitos valstybės narės saugumui. Ši įstatymo nuostata kalba tik apie tiekėją ir aiškiai nenurodo galimybes perkančiajai organizacijai įvertinti visos tiekimo grandinės. To paties įstatymo 44 straipsnio 1 dalies 3 punktas numato tik bendro pobūdžio nuostatas, kad perkančioji organizacija gali reikalauti iš konkurso dalyvių pateikti pažymėjimus ar dokumentus, įrodančius, kad dalyvio tiekimo grandinės organizavimas ir išdėstymas leis dalyviui laikytis perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose nustatytų tiekimo patikimumo reikalavimų, tačiau nėra nurodoma, kokius reikalavimus perkančioji organizacija gali nustatyti pirkimo sąlygose bei kokius konkrečiai draudimus galėtų numatyti perkančiosios organizacijos. Įstatymo nuostatos nepakankamos ir būtų siekiama patikslinti nuostatas dėl įrangos pirkimo iš patikimų tiekėjų, subtiekių ir gamintojų. Taip pat būtų siekiama, kad perkančiosios organizacijos galėtų nesudaryti sutarties ar ją nutraukti, kai tiekėjas, subtiekęjas ar ūkio subjektai, kurių pajėgumais yra remiamasi, patys ar juos kontroliuojantys asmenys, ar tiekėjo siūlomos prekės ar paslaugos yra iš priešišku valstybių, kai dėl tokių valstybių veiksmų yra paskelbta mobilizacija, nepaprastoji padėtis ar vyksta karas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

4.1. Dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo

Siūloma praplėsti subjektų ratą, kurie, vadovaudamiesi Viešųjų pirkimų įstatymo 17 straipsnio 5 dalimi, turi teisę neleisti dalyvauti pirkime tiekėjams ar subtieėjams, kurie nėra

registruoti (jeigu tiekėjas ar subtiekęjas yra fizinis asmuo – nuolat gyvenantis) Europos Sąjungos valstybėje narėje, Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos valstybėje narėje ar valstybėje, pasirašiusioje šio straipsnio 4 dalyje nurodytus tarptautinius susitarimus. Siekiant suvienodinti subjektus, nurodytus dabar galiojančio Viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnio 2 dalyje ir 47 straipsnio 6 dalyje, įstatymo 17 straipsnio 5 dalį siūloma papildyti perkančiosiomis organizacijomis, valdančiomis YSII. Taip bus suvienodinta įstatymo 17 straipsnio 5 dalyje, 37 straipsnio 2 dalyje ir 47 straipsnio 6 dalyje nurodyta subjektų imtis, kadangi šiomis nuostatomis siekiama iš esmės to paties tikslo – sudaryti tam tikroms grupėms galimybę tikrinti tiekėjus bei jų subtiekėjus nacionalinio saugumo aspektu, todėl subjektų imtis taip pat turėtų būti vienoda.

Viešųjų pirkimų įstatymo 37 ir 47 straipsniuose nustatytus apribojimus taip pat siūloma paplėsti ir ūkio subjektams, kurių pajėgumais remiamasi teikiant pasiūlymą konkurse, bei tiekėjus, subtiekėjus ar ūkio subjektus, kurių pajėgumais yra remiamasi, kontroliuojantiems asmenims. Galiojančiame įstatyme nustatytas apribojimas neleisti dalyvauti tiekėjams nėra pakankamas ir neleidžia visiškai įsitikinti, kad tiekiamos prekės ar paslaugos yra tiekiamos iš patikimo tiekėjo. Papildžius įstatymą siūlomomis nuostatomis, valstybės institucijos, vertindamos pasiūlymą, galės įvertinti visų susijusių su sutarties vykdymu asmenų atitiktį nacionalinio saugumo interesams ir nebebus apsiribojama formalia tik paties tiekėjo ar subtiekęjo patikra. Tai yra būtina norint pasiekti įstatyme nustatytą tikslą, nes bus išvengiama tokių atvejų, kai Europos Sąjungos teritorijoje yra įsteigiami juridiniai asmenys, kurie tarpininkauja siekdami išvengti patikros dėl nacionalinio saugumo interesų, taip pat papildomų subjektų įtraukimas leis tinkamai įvertinti naudojamų finansinių išteklių kilmę bei identifikuoti galutinius naudos gavėjus.

Tais atvejais, kai subjektas yra fizinis asmuo, siūlytina vertinti ne tik nuolatinės gyvenamosios vietos, bet ir pilietybės aplinkybę. Pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis bei pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba⁴. Kai atliekami nacionaliniam saugumui svarbūs pirkimai, asmenys, kurie yra lojalūs ne Europos Sąjungos ar NATO valstybėms narėms, kelia papildomą riziką Lietuvos nacionaliniam saugumui, į tai turi būti atsižvelgiama vertinant pasiūlymus atitinkamų kategorijų pirkimuose.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 punkte nurodytu teisėkūros aiškumo principu, nuostatas, reglamentuojančias nacionaliniam saugumui svarbius pirkimus, siūloma išdėstyti naujose dalyse, t. y. 37 straipsnio 8 dalyje, pakeičiant 37 straipsnio 2 dalį, bei 47 straipsnio 8 dalyje, pakeičiant 47 straipsnio 6 dalį. Šių nuostatų esmė Įstatymų projektuose lieka nepakitusi, išskyrus papildymą, kad perkančiosios organizacijos, valdančios YSII ar veikiančios srityse, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, reikalautų, kad tiekėjo siūlomos prekės (įskaitant jų sudedamąsias dalis bei prekių ir jų dalių gamintojus), paslaugos ar darbai nekeltų grėsmės nacionaliniam saugumui tik tais atvejais, kai sandorio pagrindu susidarytų aplinkybės nurodytos Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 13 straipsnio 4 dalies 1 punkte. Taip šioms perkančiosioms organizacijoms būtų aišku, kada nustatomas reikalavimas dėl atitikties nacionaliniam saugumui, lemiantis, ar perkančioji organizacija turėtų kreiptis į Komisiją dėl sandorio patikros.

Papildomas ir privalomas priemonės, kurių privalėtų laikytis saugumui svarbios perkančiosios organizacijos įsigydamos techninę bei programinę įrangą ar jų priežiūros bei palaikymo paslaugas, atitinkamai išdėstyti naujose 37 straipsnio 9 ir 47 straipsnio 9 dalyse.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 13 d. nutarimas.

Viešųjų pirkimų įstatymo 47 straipsnio 9 dalyje siūloma numatyti draudimą techninės ar programinės įrangos, jos priežiūros ar palaikymo paslaugų pirkime dalyvauti tiekėjams, subtiekejams, ūkio subjektams, kurių pajėgumais remiamasi, kurie patys ar juos kontroliuojantys asmenys yra registruoti valstybėse, keliančiose grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, o Viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnio 9 dalyje numatyti, kad saugumui svarbi perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turi kelti papildomus reikalavimus, kurių neatitinkantys pasiūlymai būtų atmetami, kai įsigyjamos prekės, paslaugos ar darbai, svarbūs valstybės nacionaliniam ir kibernetiniam saugumui užtikrinti. Šios Viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnio 9 dalies ir 47 straipsnio 9 dalies nuostatos būtų taikomos esant visoms šioms sąlygoms:

1. Perkančioji organizacija veikia gynybos srityje arba srityse, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, valdo YSII ar yra Saugiojo tinklo naudotoja. Tokia perkančiųjų organizacijų imtis pasirinkta įvertinus, kurių perkančiųjų organizacijų pirkimuose būtinos papildomos priemonės siekiant apsaugoti jas nuo pažeidžiamumo. Gynybos srities perkančiosios organizacijos vykdo vieną svarbiausių valstybės funkcijų – valstybės gynybos. Tai apima ginkluotą gynybą, pilietinį pasipriešinimą, civilinių mobilizacijos institucijų paramą Lietuvos Respublikos ginkluotosioms pajėgoms, kovą su informacinėmis grėsmėmis, kibernetinį saugumą ir kibernetinę gynybą, YSII, valstybės informacinių išteklių, elektroninių ryšių paslaugų teikimą, žvalgybą ir kontržvalgybą. Antroji grupė perkančiųjų organizacijų veikia srityse, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi. Šių perkančiųjų organizacijų veikla susijusi su pačiomis svarbiausiomis valstybės gyvavimo sritimis, kurių sutrikdytas ar visiškai sustabdytas veikimas itin pažeistų valstybės funkcionavimą. Šios sritys įstatymų leidėjo yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 6 straipsnyje ir detalizuojamos Vyriausybės nutarimu⁵. Trečioji grupė yra YSII valdytojai. Kibernetinio saugumo įstatymo 2 straipsnio 4 dalis YSII apibrėžia kaip ryšių ir informacinę sistemą ar jos dalį, ryšių ir informacinių sistemų grupę, kurioje įvykęs kibernetinis incidentas gali padaryti didelį neigiamą poveikį nacionaliniam saugumui, valstybės ūkiui, valstybės ir visuomenės interesams. YSII, kaip svarbiausioms informacinėms ir ryšių sistemoms, dėl jų svarbos valstybės normaliam funkcionavimui keliami ypatingi organizaciniai ir techniniai reikalavimai. Šių sistemų funkcionalumo sutrikdymas gali lemti milžiniškus nuostolius ir paralyžiuoti svarbiausių institucijų bei įstaigų darbą, o tai yra ypač rizikinga krizių atvejais. Paskutinė siūloma grupė yra Saugiojo tinklo naudotojai – yra institucijos, kurios atitinka Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių įstatymo 42² straipsnio 2 dalyje nurodytus kriterijus: 1) institucija valdo ar tvarko valstybės informacinius išteklius, būtinus gyvybiškai svarbioms valstybės funkcijoms atlikti ir mobilizacinėms užduotims vykdyti; 2) institucija, atlikdama gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas, dalyvauja vykdant valstybines mobilizacines užduotis; 3) institucija Vyriausybės įgaliotos institucijos išvadoje įvardijama kaip būtina nacionaliniam saugumui, gynybai ar gyvybiškai svarbioms valstybės funkcijoms užtikrinti. Saugiojo tinklo naudotojai pagal šiuos kriterijus yra apibrėžti Vyriausybės nutarimu patvirtiname sąraše⁶. Šių institucijų įtraukimas būtinas, nes institucijos ir įstaigos, įtrauktos į Saugiojo tinklo naudotojų sąrašą, vykdo gyvybiškai

⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 556 „Dėl Ūkinės veiklos sričių, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, sąrašo nustatymo“.

⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 27 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įgyvendinimo Saugiojo valstybinio duomenų perdavimo tinklo ir valstybinių duomenų centrų valdymo srityse“.

svarbias valstybines funkcijas⁷ arba yra kitaip būtinos nacionaliniam saugumui ar gynybai užtikrinti. Šių institucijų veiklos sutrikdymas, kuris galimas, jei šios perkančiosios organizacijos ir toliau išsigtų ir naudotų nepatikimą techninę ar programinę įrangą, didina šių institucijų ar įstaigų pažeidžiamumą, todėl svarbiausios valstybės institucijos krizės metu negalės vykdyti savo funkcijų, taip pat kibernetiniai incidentai gali sutrikdyti Saugiojo tinklo funkcionavimą, galėtų daryti neigiamą poveikį Saugiuoju tinklu perduodamos ar tvarkomos informacijos prieinamumui, autentiškumui, vientisumui ir konfidencialumui, galėtų trikdyti Saugiojo tinklo ir kitų susijusių ryšių ir informacinių sistemų veikimą, valdymą ir paslaugų jomis teikimą. Dėl šios priežasties svarbiausios gyvybiškai svarbias funkcijas vykdančios valstybės institucijos netektų galimybės saugiai komunikuoti. Taigi kartu bus įgyvendinama ir nuosekli valstybės politika – užtikrinti identifikuotų svarbiausių perkančiųjų organizacijų ryšių ir informacinių sistemų kibernetinį saugumą. Įstatymo projektuose teikiamos priemonės yra taikomos tik tiek, kiek būtina, t. y. siekiant apsaugoti gyvybiškai valstybei svarbias funkcijas vykdančias institucijas, įstaigas bei įmones.

2. Prekės, paslaugos ar darbai patenka į Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Bendrojo viešųjų pirkimų žodyno (toliau – BVPŽ) kodų sąrašą. Įstatymo projektu siūlomoje pildyti 92 straipsnio 13 dalyje numatoma, kad BVPŽ kodų sąrašas būtų sudaromas įvertinus viešojo pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo metu galinčias kilti technologines rizikas. BVPŽ kodų sąrašas pasiūlytas įvertinus riziką, kuri gali atsirasti YSII, ryšių ir informacinėse sistemose (ar jų dalyse), technologijose, pramoninių procesų valdymo sistemose, duomenų bazėse, registruose ir pan. Pažymėtina, kad BVPŽ kodų sąrašė nurodytų prekių ar paslaugų naudojimas tiesiogiai siejamas su subjektų valdomomis ir (ar) tvarkomomis ryšių ir informacinių sistemų (ar jų dalių) technologijomis, duomenų bazėmis ar jose esančiais duomenimis, tos prekės ar paslaugos vienodai priskiriamos prie kibernetinio incidento šaltinių, t. y. vienodai laikomos kibernetinio incidento atsiradimo priežastimi. BVPŽ kodų sąrašas sudarytas atitinkamai įvertinus, kad visos prekių ar paslaugų grupės, nurodytos BVPŽ kodų sąrašė, gali vienodai sukelti atitinkamo lygio (pavojingumo) grėsmę. Grėsmės (pavojingumo) lygis pirmiausia nustatomas vertinant neatsiejamus kriterijus: technologinį prekės ar paslaugos pobūdį (kaip galimą kibernetinio incidento šaltinį), galimą poveikį Įstatymų projektuose nurodytų perkančiųjų organizacijų ryšių ir informacinėms sistemoms ir (ar) paslaugų teikimui ir (ar) įtaką ryšių ir informacinių sistemų teikiamų paslaugų gavėjams. Pažymėtina, kad dėl tyčinių ar netyčinių tiekėjų ar gamintojų veiksmų per BVPŽ kodų sąrašė nurodytas prekes ar paslaugas galėtų kilti grėsmė arba galėtų būti padarytas neigiamas poveikis YSII, Saugiojo tinklo naudotojų, ryšių ir informacinių sistemų (ar jų dalių) technologijoms, duomenų bazėms ar jose esantiems duomenims, taip pat galėtų būti padarytas didelis neigiamas poveikis nacionaliniam saugumui, valstybės ūkiui, valstybės ir visuomenės interesams. Todėl naudojantis BVPŽ kodų sąrašė nurodytomis prekėmis ar paslaugomis, jei jos išsigtamos iš nepatikimų šaltinių, gali kilti kibernetinių incidentų, susijusių su konfidencialumo pažeidimais, neteisėtu duomenų rinkimu, manipuliavimu duomenimis ir jų nutekiniu, programavimo klaidomis, nesankcionuota prieiga prie ryšių ir informacinių sistemų (ar jų dalių), technologijų, duomenų bazių ar jose esančių duomenų, šių sistemų eksploatavimo sąlygų bloginimu, programinės įrangos saugumo pataisų trūkumu, kenkimo programinės įrangos panaudojimu, neleistinu ar neteisėtu programinės įrangos ar jos funkcijų panaudojimu, nežinomu programinės įrangos galimybių ir pažeidžiamumo išnaudojimu ir pan.

3. Tiekėjai, subtiekJai, ūkio subjektai, kurių pajėgumais remiamasi, ar juos kontroliuojantys

⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 29 d. nutarimas Nr. 631 „Dėl Gyvybiškai svarbių valstybės funkcijų sąrašo patvirtinimo“.

asmenys yra registruoti valstybėse, kurios kelia grėsmę Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui, arba techninės ar programinės įrangos gamintojai ar juos kontroliuojantys asmenys arba įranga palaikoma iš valstybių, kurios kelia grėsmę Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui. Išnaudojant šių valstybių teisinės sistemas, kuriose būtų numatyti įpareigojimai ūkio subjektams suteikti prieigą prie bet kokios techninės ar programinės įrangos, būtų lengviau sutrikdyti Lietuvos Respublikos YSII funkcionavimą, nacionaliniam saugumui svarbių valstybės institucijų ir ūkio sektorių veiklą, išgauti valstybės ir tarnybos paslaptį sudarančią ar kitą neviešą informaciją, įvykdyti kitas nusikalstamas veikas ir taip pakenkti valstybės ir jos piliečių saugumui. Pavyzdžiui, yra žinoma, kad Kinijos Liaudies Respublikos įmonės privalo naudoti valstybės sertifikuotą tinklo įrangą ir programinę įrangą, o jų duomenys, taip pat vidiniai ir išoriniai elektroniniai ryšiai, būtų visiškai matomi Kinijos Liaudies Respublikos kibernetinio saugumo biurui. Pažymėtina, kad Europoje Kinijos Liaudies Respublika savo pozicijas daugiausia stiprina kurdama ekonominę ir technologinę priklausomybę. Tai sudaro prielaidas stabdyti Vakarų valstybių ekonominę ir technologinę pažangą, ardyti vienybę ir mažinti savarankiškumą, todėl šios tendencijos kelia grėsmę viso demokratinio pasaulio saugumui. Įstatymų projektais siekiama, kad su nacionaliniu saugumu susijusioje informacinėje infrastruktūroje būtų naudojama techninė ar programinė įranga iš patikimų valstybių. Valstybėmis, kurių tiekėjai, subtiektėjai, ūkio subjektai, kurių pajėgumais remiamasi, gamintojai ar įrangos palaikytojai yra patikimi, laikomos Europos Sąjungos, Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos, Europos laisvosios prekybos asociacijos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybės narės. Įsigijimai iš kitų valstybių, kurios nepriklauso šioms organizacijoms, ūkio subjektų gali kelti grėsmę nacionaliniam saugumui, todėl Vyriausybė nurodytų konkrečias valstybes ar teritorijas, kurių tiekėjai, subtiektėjai, gamintojai ar įrangos palaikytojai yra laikomi nepatikimais. Valstybės ar teritorijos, keliančios grėsmę Lietuvos valstybės nacionaliniam saugumui, būtų nustatomos vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo projektu siūlomoje pildyti 92 straipsnio 14 dalimi, kurioje numatoma, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į Nacionalinio saugumo strategijoje nurodomas grėsmes, nustato valstybių, kurių tiekėjai, subtiektėjai, ūkio subjektai, kurių pajėgumais remiamasi, gamintojai ar įrangos palaikytojai nelaikomi patikimais, sąrašą. Nacionalinio saugumo strategijoje apibendrinta Lietuvos saugumo aplinka, pateikta svarbiausių saugią Lietuvos valstybės ir visuomenės raidą lemiančių nuostatų visuma. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis, Nacionalinio saugumo strategijoje nustatomi nacionalinio saugumo interesai, pagrindiniai rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės šiems interesams, nacionalinio saugumo sistemos plėtros, užsienio, gynybos ir vidaus politikos prioritetai ir uždaviniai. Be to, Nacionalinio saugumo strategijoje yra įtvirtintas nedalomo saugumo principas, reiškiantis, kad Lietuvos Respublikos nacionalinis saugumas yra euroatlantinės bendrijos saugumo dalis, o grėsmė vienos NATO ar ES valstybės saugumui yra grėsmė ir Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui. Nacionalinio saugumo strategijos panaudojimas nustatant grėsmę nacionaliniam saugumui keliančių valstybių sąrašą leidžia užtikrinti nedalomo saugumo principo įgyvendinimą. Kadangi Nacionalinio saugumo strategija patvirtinta Seimo nutarimu⁸, Vyriausybė, tvirtindama valstybių sąrašą, turės atsižvelgti į įstatymo leidėjo išreikštą valią. Pažymėtina ir tai, kad 2021 m. gruodžio 16 d. Nacionalinio saugumo strategija buvo atnaujinta, todėl atnaujintos nuostatos leis tinkamai ir visapusiškai stiprinti šalies saugumą pasikeitusioje saugumo situacijoje ir Vyriausybė, įvertinusi visas rizikas nacionaliniam saugumui, galės nustatyti grėsmę nacionaliniam saugumui keliančių valstybių, kurių tiekėjai, subtiektėjai,

⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“.

gamintojai, įrangos palaikytojai ir juos kontroliuojantys asmenys negali būti laikomi patikimais, sąrašą.

Siekiant aiškesnio ir detalesnio reglamentavimo, kokiais būdais saugumui svarbios perkančiosios organizacijos turėtų vykdyti atitiktis šiems reikalavimams patikrą, siūloma papildyti Viešųjų pirkimų įstatymo 39 straipsnį 3 dalimi, 51 straipsnį 12 dalimi bei pakeisti 35 straipsnio 2 dalies 33 punktą, kuriuose būtų nustatyta, kad saugumui svarbi perkančioji organizacija rengiamuose pirkimo dokumentuose turi nurodyti apie 37 straipsnio 9 dalies ir 47 straipsnio 9 dalies taikymą konkretaus pirkimo metu, taip pat nurodoma, kokių dokumentų saugumui svarbi perkančioji organizacija privalės reikalauti siekdama įsitikinti, kad pateiktas pasiūlymas pirkimo dokumentų reikalavimus atitinka. Siūloma papildyti ir pakeisti ir Viešųjų pirkimų įstatymo 35 straipsnio 2 dalies 33 punktą tam, kad perkančiųjų organizacijų pareiga informuoti apie reikalingus pateikti dokumentus būtų taikoma ne tik kai patikra vykdoma pagal Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymą, bet visais atvejais, kai yra keliami reikalavimai, susiję su nacionalinio saugumo patikra.

Atsižvelgiant į tai, kad keičiamuose įstatymuose nėra detalizuojama, kokia tvarka turėtų būti vykdoma patikra dėl atitikties nacionalinio saugumo interesams, kai tokią patikrą vykdo gynybos srities perkančioji organizacija, siūlytina, kad Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, t. y. KAM, nustatytų tvarką, kuria remiantis ši patikra būtų vykdoma. Kitų grupių perkančiosioms organizacijoms (YSII valdytojams ir nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių perkančiosioms organizacijoms) papildomai nustatyti tvarkos nereikia, kadangi šių perkančiųjų subjektų ketinamos sudaryti sutartys vertinamos Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme nustatyta tvarka.

Šis patikros mechanizmas leistų perkančiajai organizacijai savarankiškai pagal kartu su pasiūlymu pateiktus dalyvių dokumentus ir vadovaujantis Vyriausybės nustatytais BVPŽ kodų ir valstybių ir teritorijų sąrašais įvertinti bei eliminuoti didelę dalį nacionalinio saugumo interesų neatitinkančių dalyvių pasiūlymų. Nepaisant to, Viešųjų pirkimų įstatymo projekto 47 straipsnio 8 dalyje paliekama dabar galiojančiame įstatyme numatyta galimybė kreiptis ir į Komisiją siekiant atlikti visapusišką patikrą dėl atitikties nacionalinio saugumo interesams.

Atsižvelgiant į siūlomus pakeitimus, siūloma atsakyti ir Viešųjų pirkimų įstatymo 27 straipsnio 5 dalies nuostatos. Tai reikštų, kad perkančiajai organizacijai nereikėtų kreiptis į KAM su prašymu pateikti motyvuotą rekomendaciją dėl sutarties vykdymo metu galinčių kilti technologinių rizikų, susijusių su YSII, ir reikalavimų, susijusių su nacionaliniu saugumu, nustatymo pirkimo dokumentuose tikslingumo.

Atkreiptinas dėmesys, kad Viešųjų pirkimų tarnyba, saugumui svarbios perkančiosios organizacijos ir perkantieji subjektai, nustatydami mažos vertės pirkimų taisykles, taip pat turėtų taikyti ir 37 straipsnio 9 dalyje ir 47 straipsnio 9 dalyje nurodytus apribojimus ir atitinkamai pritaikyti bei perkelti nuostatas į mažos vertės pirkimų tvarkos apraše nustatytas taisykles.

Galimos situacijos, kad perkančiųjų organizacijų iki šio įstatymo įsigaliojimo įsigyta techninė ar programinė įranga negalėtų būti prižiūrima ar palaikoma įrangos palaikytojų, atitinkančių šiuo projektu siūlomus taikyti saugumo kriterijus. Numatoma, kad tokia techninė ir programinė įranga turėtų būti keičiama saugia, tačiau, siekiant netrikdyti perkančiųjų organizacijų funkcijų vykdymo, siūloma numatyti pereinamąjį laikotarpį, kuriuo perkančiosios organizacijos dar galėtų įsigyti techninės ar programinės įrangos priežiūros ar palaikymo paslaugas pagal iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusias Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas ir kartu planuotis techninės ir programinės įrangos keitimą. Atsižvelgiant į techninės ir programinės įrangos nusidėvėjimo laikotarpį, šio įstatymo projekto 12 straipsnio 5 dalimi siūloma numatyti, kad

perkančiosios organizacijos iki 2025 m. sausio 1 d. gali įsigyti techninės ar programinės įrangos, kuri yra įsigyta iki 2022 metų liepos 1 d., priežiūros ar palaikymo paslaugas pagal iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusias Viešųjų pirkimų įstatymo 17, 27, 37 ir 47 straipsnių nuostatas.

Siekiant sudaryti galimybes visoms perkančiosioms organizacijoms atmesti pasiūlymus, kai tiekėjas, subtiekęjas ar ūkio subjektai, kurių pajėgumais yra remiamasi, patys ar juos kontroliuojantys asmenys, ar tiekėjo siūlomos prekės ar paslaugos yra iš priešišκών valstybių, siūloma Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnį papildyti nauja 5¹ dalimi ir nustatyti, kad perkančiosios organizacijos atlikdamos viešuosius pirkimus mobilizacijos, karo ar nepaprastosios padėties atveju gali atmesti pasiūlymus, kai tiekėjas, subtiekęjas ar ūkio subjektai, kurių pajėgumais yra remiamasi, patys ar juos kontroliuojantys asmenys yra registruoti Vyriausybės tvirtinamame sąraše nurodytose valstybėse ar teritorijose arba prekių kilmė (įskaitant jų sudedamąsias dalis) yra ar paslaugos teikiamos iš minėtame sąraše nurodytų valstybių ar teritorijų. Toks pasiūlymų atmetimas būtų galimas ir Vyriausybei priėmus sprendimą, kad yra poreikis taikyti atitinkamas nuostatas atsižvelgiant į ypatingą grėsmę nacionaliniam saugumui. Taip pat siūloma Viešųjų pirkimų įstatymo 90 straipsnio 1 dalį papildyti 4 punktu ir nustatyti, kad esant minėtoms aplinkybėms būtų galima nutraukti sudarytas pirkimo sutartis.

4.2. Dėl Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo

Analogiškai Viešųjų pirkimų įstatymo projektui siūloma papildyti Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo 50 straipsnio 9 dalį nuostatomis, kad perkantysis subjektas, veikiantis gynybos srityje arba srityse, kurios laikomos nacionaliniam saugumui užtikrinti strategiškai svarbių ūkio sektorių dalimi, YSII valdytojas ar Saugiojo tinklo naudotojas, įsigydamas prekes ar paslaugas, kurių BVPŽ kodų sąrašą patvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nustato, kad techninės ar programinės įrangos gamintojai ar asmenys, teikiantys įrangos priežiūros ar palaikymo paslaugas, kurie patys ar juos kontroliuojantys asmenys nėra registruoti (jeigu tiekėjas, subtiekęjas ar kontroliuojantis asmuo yra fizinis asmuo – nuolat gyvenantis ar turintis pilietybę) Viešųjų pirkimų įstatymo projekto 92 straipsnio 14 dalyje numatytame sąraše nurodytose valstybėse. Kiti 29, 37, 39, 48, 52 ir 95 straipsnių pakeitimai taip pat yra analogiški Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimams.

Siūloma atsisakyti įstatymo 39 straipsnio 5 dalies nuostatos, kad perkančiajai organizacijai nereikėtų kreiptis į KAM su prašymu pateikti motyvuotą rekomendaciją dėl sutarties vykdymo metu galinčių kilti technologinių rizikų, susijusių su YSII, ir reikalavimų, susijusių su nacionaliniu saugumu, nustatymo pirkimo dokumentuose tikslingumo.

Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatyme nustatyta, kad taikomi Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnyje nustatyti tiekėjų pašalinimo pagrindai, todėl neatliekamas Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnio 51 daliai analogiškas pakeitimas. Tačiau analogiškai Viešųjų pirkimų įstatymo 90 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatomis siūloma papildyti Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo 98 straipsnio 1 dalį 4 punktu.

Visi šioje aiškinamojo rašto dalyje nurodyti pakeitimai, motyvai ir laukiamas teigiamas rezultatas iš esmės yra analogiški Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimams.

4.3. Dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo

Siūloma patikslinti 6 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad perkančioji organizacija turi teisę neleisti pirkimuose dalyvauti tiekėjams ir jų subtiekejams ar ūkio subjektams, kurių pajėgumais remiamasi, kurie patys ar juos kontroliuojantys asmenys nėra registruoti (jeigu tiekėjas ar kontroliuojantis asmuo yra fizinis asmuo – nėra nuolat gyvenantis ar neturintis pilietybės) valstybėje narėje. Šios nuostatos tikslas ir turinys, motyvai ir siektinas rezultatas iš esmės yra analogiški Viešųjų pirkimų įstatymo 17 straipsnio 5 dalies pakeitimams.

Siūloma patikslinti 34 straipsnio 2 dalies 5 punktą, kad perkančioji organizacija atmeta paraiškas ir pasiūlymus, jeigu tiekėjas, jo subrangovas, gamintojas, ūkio subjektas, kurio pajėgumais remiamasi, ar juos kontroliuojantys asmenys (įskaitant teikiamų paslaugų, tiekiamų prekių, įrangos ypatybes) nėra patikimas ar kelia grėsmę nacionaliniam ar kitos valstybės narės saugumui. Siūloma papildyti 34 straipsnio 4 dalį, kad informaciją, reikalingą įvertinti, ar tiekėjas kelia grėsmę nacionaliniam ar kitos valstybės narės saugumui, pagal perkančiosios organizacijos kreipimąsi teikia kompetentingos institucijos, vadovaudamosi Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme nurodytais sandorių patikros dėl atitikties nacionalinio saugumo interesams vertinimo kriterijais. Pakeitimais siekiama patikslinti galiojančias nuostatas ir aiškiai įstatyme įtvirtinti galimybę pašalinti tiekėjus ir tais atvejais, kai gaunama kompetentingų institucijų informacija, susijusi ne tik su pačiais tiekėjais, bet ir jų subrangovais, ūkio subjektais, kurių pajėgumais remiamasi, ar siūlomų prekių gamintojais, kad sutarties sudarymas keltų grėsmę nacionaliniam saugumui. Taip pat pagal analogiją su Viešųjų pirkimų įstatymo 92 straipsnio 12 dalies nuostatomis ir siekiant suvienodinti viešųjų pirkimų reglamentavimą, įstatymo projekte siūloma numatyti, kad informaciją, reikalingą įvertinti, ar tiekėjas kelia grėsmę nacionaliniam ar kitos valstybės narės saugumui, pagal perkančiosios organizacijos kreipimąsi teikia kompetentingos institucijos, vadovaudamosi Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatyme nurodytais sandorių patikros dėl atitikties nacionalinio saugumo interesams vertinimo kriterijais.

Analogiškai siūlomoms keisti Viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnio 9 dalies nuostatomis siūloma papildyti 40 straipsnį 9 dalimi, kurioje perkančiosioms organizacijoms būtų numatyta pareiga perkant prekes ar paslaugas, kurių objektų BVPŽ kodai nurodomi Viešųjų pirkimų įstatymo 92 straipsnio 13 dalyje numatyta sąrašė, įsitikinti, kad techninės ar programinės įrangos gamintojai ar juos kontroliuojantys asmenys nėra registruoti grėsmę nacionaliniam saugumui keliančiose valstybėse ar teritorijose, taip pat ši techninė ar programinė įranga negali būti palaikoma iš šių šalių valstybių ar teritorijų. Šios nuostatos tikslas ir turinys iš esmės yra analogiški Viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnio 9 dalies pakeitimo tikslams, motyvams ir siektinam rezultatui.

Kadangi dabar galiojančios Viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo 44 straipsnio nuostatos, leidžiančios perkančiosioms organizacijoms kelti reikalavimus tiekimo grandinei, yra pernelyg abstrakčios bei sunkiai pritaikomos, todėl siekiant nurodyti aiškius pagrindus, kada perkančiosios organizacijos gali kelti papildomus reikalavimus prekėms, siūlytina:

1. Papildyti 44 straipsnį nauja 3 dalimi, kad perkančioji organizacija pirkimo sąlygose gali nustatyti draudimą siūlyti prekes, jų dalis, komponentus ir (arba) jų mazgus, kurie yra pagaminti siūlomoje Viešųjų pirkimų įstatymo 92 straipsnio 14 dalyje numatyta sąrašė nurodytose valstybėse.

2. Papildyti 44 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatas nurodant, kad perkančioji organizacija gali reikalauti pateikti dokumentus, įrodančius ne tik pačios prekės, bet ir jos sudedamųjų dalių kilmę.

Analogiškai siūlomoms Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnio 5¹ dalies ir 90 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatomis siūloma papildyti Viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo 34 straipsnį 21 dalimi ir 54 straipsnio 1 dalį 4 punktu.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Numatomas teigiamas poveikis perkančiųjų organizacijų valdomos infrastruktūros saugumui, nes bus sudaromos sąlygos eliminuoti didelę dalį nacionalinio saugumo interesų neatitinkančių dalyvių pasiūlymų.

Neigiamas poveikis valstybės finansams galimas, nes įprastai riziką kelianti įranga yra pigesnė, todėl įsigaliojus įstatymui galimai padidėtų neatmestų pasiūlymų kainos ir sudaromų viešųjų pirkimų sutarčių vertės. Nepaisant to, išankstinis ir tikslus poveikio valstybės finansams vertinimas būtų spekuliatyvus, nepagrįstas objektyviais duomenimis ir nėra įmanomas tol, kol įstatymo nuostatos nebus pradėtos taikyti viešųjų pirkimų praktikoje, nes iš anksto nėra tiksliai žinoma taikomų priemonių apimtis (tikslų prekių, paslaugų ar valstybių, kurių gamintojai yra laikomi patikimais, sąrašai).

Priimti Įstatymų projektai didelės įtakos administracinei naštai neturės.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimti Įstatymų projektai įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Ūkio subjektai negalės siūlyti saugumui svarbioms perkančiosioms organizacijoms prekių, paslaugų ar darbų, kurie keltų grėsmę nacionaliniam saugumui. Dėl šios priežasties siūlomi teisės aktų projektai iš dalies riboja konkurenciją viešuosiuose pirkimuose, tačiau tai yra daroma pagrįstai ir tik tokia apimtimi, kokia yra būtina pasiekti projekto tikslams – nacionalinio saugumo interesams apsaugoti įsigyjant ir naudojant informacinių ir ryšių technologijų (IRT) prekes ir paslaugas. Įvertinus galimas teisinio reguliavimo alternatyvas, nustatyta, kad IRT prekės ar paslaugos gali atitikti aukščiausius standartus, tačiau šiuo metu IRT prekių, paslaugų ir procesų kibernetinio saugumo sertifikavimas taikomas ribotai, sertifikavimas dažniausiai vykdomas valstybių narių lygmeniu arba pagal pramonės sektoriaus inicijuojamas schemas, o esamose schemose yra didelių trūkumų ir skirtumų, susijusių su produktų aprėptimi, saugumo užtikrinimo lygiais, esminiais kriterijais ir faktiniu naudojimu. Taip pat neįmanoma kiekvienu atskiru atveju patikrinti, ar parduodama IRT prekė paties gamintojo nėra suprojektuota kenkėjiškai, ar ji bus saugiai atnaujinama, prižiūrima ir palaikoma, arba tokio patikrinimo kaštai yra neproporcingai dideli. Tai reiškia, kad neįmanoma išsamiai nustatyti visoms IRT prekėms, paslaugoms ir procesams kibernetinio saugumo reikalavimų ir kad nustatant alternatyvų reguliavimą (pavyzdžiui, papildomų reikalavimų prekėms, paslaugoms ar darbams nustatymas) nebus pasiekiami projekto tikslai. 2021 m. kovo 4 d. nutarime Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad nacionalinis saugumas yra pirmaeilis ir gyvybinis valstybės interesas ir valstybė konstituciškai svarbiam tikslui užtikrinti valstybės ir visuomenės saugumą privalo nustatyti specialų teisinį reguliavimą valstybės ir visuomenės saugumui svarbiems ūkio sektoriams, be kita ko, specialius reikalavimus (sąlygas) ūkinei veiklai, siekiant išvengti grėsmės valstybės ar visuomenės saugumui. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad įstatymo tikslas yra svarbesnis nei grėsmę keliančių valstybių ūkio subjektų verslo interesai. Kaip jau nurodyta pirmoje aiškinamojo rašto dalyje, šios priemonės yra taikomos ir įvertintos vadovaujantis proporcingumo principu ir šios priemonės yra būtinos, kad saugumui svarbios perkančiosios organizacijos būtų žingsniu priekyje kibernetinių grėsmių, o mažiau ribojančiomis priemonėmis įstatymo projekto tikslų pasiekti iš esmės neįmanoma.

IRT produktų, paslaugų ir procesų teikimas bendrojoje rinkoje geografiniu požiūriu tebėra labai susiskaidęs, todėl konkurencija šioje srityje iš esmės toliau išliks. Atsižvelgiant į tai, kad būtų draudžiama įsigyti IRT prekes ar paslaugas tik iš grėsmę nacionaliniam saugumui keliančių valstybių ūkio subjektų, į šiuos ribojimus nepatenkančių valstybių ūkio subjektų gaminamos įrangos ir siūlomų paslaugų kiekis yra pakankamas išlaikyti konkurencijai. Dėl šios priežasties bus stiprinamas pasitikėjimas skaitmenine vidaus rinka, o nustatytais ribojamais nebus sukuriama nekonkurencinga aplinka.

Mobilizacijos, karo ar nepaprastosios padėties atveju ar kitos panašios situacijos, dėl kurios sprendimą priims Vyriausybė, atveju ūkio subjektai taip pat negalės dalyvauti pirkimuose, jei galimybėmis nepirkti prekių (ar jų sudedamųjų dalių) ar paslaugų iš priešišku valstybių pasinaudos perkančiosios organizacijos ar perkantieji subjektai. Dėl šios priežasties atitinkamos nuostatos iš dalies ribos konkurenciją viešuosiuose pirkimuose, tačiau tai būtina siekiant sumažinti grėsmę nacionaliniam saugumui.

8. Įstatymų projektų atitiktis strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai parengti įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos 238.1 papunktyje nurodytą siekį užtikrinti, kad valstybės institucijose ir nacionalinio saugumo požiūriu svarbiuose sektoriuose, įskaitant 5G infrastruktūrą, nebūtų naudojamos nepatikimų gamintojų technologijos ir įranga.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Įstatymų projektams inkorporuoti į teisinę sistemą kitų įstatymų priimti nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų. Naujų sąvokų ar terminų nėra nustatoma.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektų nuostatos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams neprieštarauja.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus Įstatymų projektus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2022 m. birželio 30 d. turės priimti šiuos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektus:

1. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl valstybių, kurių tiekėjai, subtiekejai, gamintojai ar palaikytojai yra laikomi nepatikimais, sąrašo patvirtinimo“ (rengėja – Krašto apsaugos ministerija).

2. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Bendrojo viešųjų pirkimų žodyno kodų, įvertinus viešojo pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo metu galinčias kilti technologines rizikas, sąrašo patvirtinimo“ (rengėja – Krašto apsaugos ministerija).

3. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. gruodžio 9 d. nutarimo Nr. 1406 „Dėl Rekomendacijų dėl viešojo pirkimo ar pirkimo sutarties vykdymo metu galinčių kilti technologinių rizikų ir reikalavimų, susijusių su nacionaliniu saugumu, nustatymo pirkimo dokumentuose

tikslingumo teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios (rengėja – Krašto apsaugos ministerija).

4. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 25 d. nutarimo Nr. 1540 „Dėl Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos darbo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo (rengėja – Ekonomikos ir inovacijų ministerija).

Priėmus Įstatymų projektus, Viešųjų pirkimų tarnybos direktorius, saugumui svarbios perkančiosios organizacijos ir perkantieji subjektai iki 2022 m. birželio 30 d. turės priimti įsakymus dėl mažos vertės pirkimų tvarkos aprašų pakeitimų.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Kadangi patikima techninė ir programinė įranga įprastai yra brangesnė, tikėtina, kad didės valstybės ir savivaldybės biudžeto išlaidos viešiesiems pirkimams, tačiau kadangi institucijos vykdys pirkimus pagal savo poreikį, iš anksto neįmanoma tiksliai nustatyti, kokią įtaką finansams turės įstatymų pakeitimai.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“: „*viešieji pirkimai*“, „*viešasis saugumas*“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra